

Mgr. Vladimír Koronthály: Správa Pražské arcidiecéze v letech 1913 – 2006 ve světle katalogů kléru. Resumé

Historie správy Pražské arcidiecéze ve 20. století, zvláště pak v období po r. 1945, zatím není souhrnně popsána. Vzhledem k tomu, že 20. století je obdobím velkých změn mimo jiné i v oblasti vztahu mezi státem a církví (přesněji řešeno mezi společností a církví), nabízí se zajímavá (a dosud nezodpovězená) otázka, zda a jak reagovala církevní správa na změny politické, ekonomické a demografické situace v tomto období.

Předložená studie zkoumá dosud většinou opomíjený soubor pramenů k poznání struktury církevní správy, kterým je soubor katalogů kléru, uchovaný na kancelářství Pražského arcibiskupství. Katalogy kléru jsou nepominutelným pramenem pro poznání historie Arcidiecéze pražské. Poskytují velmi plastický obraz o struktuře její správy (a řadu dalších informací, které jsou v této práci pomínuté s ohledem na její rozsah) i pozoruhodná statistická data; pozoruhodná proto, že hranice farností i vikariátů zvláště po rozpadu Rakousko-Uherska zjevně přestaly kopírovat správní hranice uvnitř Československa (takže statistická data převedená na farnosti má pravděpodobně smysl hledat pouze zde, nikoli v archivních materiálech státní správy). Současně se však ukazuje, že informace z katalogů je potřeba doplnit a korigovat údaji z jiných pramenů, neboť katalogy obsahují řadu chyb a nepřesností.

Jestliže do r. 1918 (s přesahem až do r. 1920) lze z katalogů soudit na stabilní vývoj správy arcidiecéze, charakterizovatelný jako proces postupného zahušťování sítě farností a jiných míst výkonu duchovní správy, katalogy z období mezi dvěma světovými válkami svědčí spíše o snaze reagovat na změněné podmínky. Reakce spočívala v rezignaci na archipresbyterátní uspořádání, ve změně struktury vikariátů a v hledání optimálního modelu církevně-správní struktury pro území hlavního města Prahy. Protektorátní katalogy svědčí o postupující formální germanizaci arcidiecéze, ale též o jisté nekonceptnosti, se kterou byl zaveden a záhy opuštěn koncept jakési „apartheidizace“ náboženského života v arcidiecézi (vytvoření a opětovné zrušení paralelní struktury duchovní správy německy mluvících věřících). Poválečné katalogy pak poskytují smutné svědectví o postupné likvidaci struktury arcidiecéze, nejprve v pohraničí v souvislosti s vysídlením německy mluvících obyvatel arcidiecéze a s postupným vytvářením neobydlených vojenských prostorů, později v celé arcidiecézi setrvalým poklesem počtu duchovních i věřících a následným slučováním vikariátů do větších celků. Poslední katalogy (2004 a 2006) pak ukazují rozhodný obrat vedení arcidiecéze od chápání farnosti jako územně-správní jednotky k jejímu chápání (v duchu dokumentů II. vatikánského koncilu) jako živého společenství věřících.

Studie polemizuje s tvrzením, že „mladší vývoj veřejných církevních poměrů a s nimi související drobné správní úpravy jsou už vesměs součástí politiky státu a jeho obecného vývoje, netvoří však už samostatný oddíl církevní správy“.¹ Zdá se, že toto tvrzení je oprávněné pouze v období vlády totalitních režimů, jak protektorátního, tak komunistického, zatímco doba první republiky (zhruba od podepsání *modu vivendi* v r. 1928 do realizace mnichovské dohody na podzim r. 1938) i doba po zrušení státního dohledu nad církví (na začátku r. 1990) se vyznačuje velmi nezávislým a samostatným konáním církevní správy. O míře nezávislosti konání církevní správy v letech 1918 – 1929 a znovu od konce 2. světové války do internace arcibiskupa Berana lze spíše pochybovat; první ze zmíněných období se neslo spíše ve znamení úsilí zachránit ekonomickou základnu během parcelace velkostatků a také snahou ubránit kostely, fary, duchovní i věřící před vznikající československou církví, v tom druhém byly rušeny zejména pohraniční farnosti zcela nezávisle na vůli církevních orgánů (jak dokládá neukončenost procesů suprese řady západočeských farností). Období let 1913 – 1918 nelze z tohoto hlediska ze zkoumaných materiálů posoudit.

Katalogy tedy neposkytují postačující odpovědi, a to ze dvou důvodů. Za prvé: vzhledem k jejich povaze praktické pracovní pomůcky nelze vždy spoléhat na přesnost a úplnost jimi poskytovaných údajů a je potřeba je korigovat za pomoci jiných pramenů. Za druhé (což je důležitější): nelze v nich (až na vzácné výjimky) nalézt žádnou informaci o důvodech, jimiž byla vedena rozhodnutí, jejichž důsledky katalogy ukazují; lze o nich spekulovat a v některých případech může být pomocným vodítkem i míra kvality technického provedení tisku katalogů nebo míra podrobnosti jejich údajů, ale v zásadě je tyto důvody či motivy nutno hledat v jiných pramenech nebo (pokud jsou již zpracovány) v literatuře.

Jestliže ale studium katalogů kléru na řadu otázek nedává vyčerpávající, někdy ani postačující odpověď, daleko více otázek před badatele staví. Lze tedy katalogy kléru charakterizovat jako vodítko, které pomáhá badateli v časové, prostorové, strukturální i personální orientaci v dějinách arcidiecéze a které před něho klade nové a nové otázky, jejichž odpovědi je ovšem nutné hledat (byť s pomocí katalogů) jinde.

¹ HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 193.